

ЦЕРКВА В РОЗСІЯННІ: поразка чи перспектива?

Анотація. У статті розглянуто різні періоди в історії християнської церкви, коли вона перебувала в розсіянні, а також коли зливалася з владою світу цього. Особливу увагу приділено розгляду служіння корейської церкви в період її гоніння і розсіяння під час Корейської війни 1950–1953 рр. і післявоєнний період. Також приділено увагу служінню корейської церкви під час пандемії Covid-19. Як ці події та чинники вплинули на подальший розвиток церкви, на її досвід у богослужбовій практиці, на її місію загалом, і водночас сприяли відкриттю нових перспектив в еклезиології.

Ключові слова: церква, гоніння, розсіяння, місія, евангелізація, еклезиологія.

Title: “The Church in Dispersion: defeat or prospect?” (Yaroslav Ten)

Abstract. The article examines different phases in the history of the Christian Church, especially the periods when the Church was in dispersion and when it merged with the powers of this world. Particular attention is paid to the ministry of the Korean Church during the period of its persecution and dispersion in the course of the Korean War (1950–1953) and the postwar period. Also of interest is the ministry of the Korean church during the Covid-19 pandemic. The article tries to answer the question how these events and factors influenced the further development of the church, its worship experience, and its mission in general, and at the same time contributed to shaping new perspectives in ecclesiology.

Keywords: church, persecution, dispersion, mission, evangelization, ecclesiology.

Тен Ярослав Русланович, магістр богослов'я, відповідальний служитель (проповідник) слов'янського зібрання в Церкві «Global Victory Church» (м. Ільсан, Південна Корея).

Вступ

◆ Вивчаючи історію християнства, ми можемо побачити, що церква впродовж багатьох століть мала різний досвід свого існування – від гонінь і втечі в катакомби, до статусу імперського значення. Від апостольських часів до сьогодні вона періодично була в стані розсіяння, здебільшого через гоніння з боку влади або переслідування з боку релігійних діячів. Однак церква в період розсіяння не тільки виживала, але знаходила можливості, як виконати своє призначення.

Перебування церкви у розсіянні приносило християнам розлуку, відсутність спільних зібрань, молитов і палких розмов, де проявляються теплота і любов братів і сестер у Христі. Однак у такий складний час церква не тільки виживала, а й знаходила нові можливості для виконання свого призначення, розвивала нову практику богослужіння і внутрішнього управління, а також способи місіонерської діяльності. Історики по-різному описують періоди розсіяння в історії церкви, але дати адекватну оцінку можливо, лише досліджуючи кінцевий результат розсіяння.

Отже, розсіяння церкви – це період, коли вона перебуває в поразці, або ж це час духовного відродження і перспектива в еклезіології?

ЩО Є ЦЕРКВА?

◆ Перш ніж ми розглядатимемо проблему розсіяння церкви, хотілося б дати визначення церкви, оскільки багато людей, зокрема й віряни, вважають, що церква – це релігійна будівля або місце, де проводять релігійні обряди, і тому розсіяння церкви в їхньому розумінні – це поразка й закриття церкви.

«Церква» в перекладі з грецької «ἐκκλησία» [екклесія], означає «зібрання» або «скликання». У стародавні часи слово «екклесія» означало збір людей на громадську зустріч. Однак у християнському контексті це слово означає зібрання народу Божого як людей, «покликаних» зі світу, щоб стати «обраними»^[1]. У Новому Заповіті слово «церква» вживається у двох значеннях: по-перше, церквою називають помісну громаду християн, по-друге, це всесвітня спільнота всього народу Божого.

«Помісна церква – не частина церкви взагалі, а сама Церква в її місцевому вираженні. Це означає, що вся сила Христова доступна кожному помісному зібранню, що кожне таке зібрання функціонує в місцевому суспільстві, як загальна Церква – у світі, і що помісне зібрання – не ізольована група, а пов'язане з Церквою загалом»^[2].

[1] Хорн Трент. 20 *Ответов, Церковь*. Catholic Answers. – С. 2.

[2] Лэдд, Д. *Богословие Нового Завета*. Пер. с англ. Санкт-Петербург: Христианское общество «Библия для всех», 2003. – С. 18.

У Книзі Дії 5:11 про віруючих в Єрусалимі сказано як про церкву, що існує в Єрусалимі, а в Дії 9:31 слово «церква» застосовується до багатьох зібрань. Лука пише: «Церкви ж по всій Юдеї, Галілеї та Самарії були в спокої, повчаючись»^[3]. До того ж церквою була як видима, та і невидима Церква. Ще за часів Августина цей поділ простежується в християнській літературі, пізніше він буде використаний у працях Мартіна Лютера і Жана Кальвіна^[4].

Чим відрізняється церква від будь-якої іншої релігійної громади? Тим, що вона є Тілом Христовим, що не можна застосувати до інших релігійних зібрань. Власне, істинна присутність Христа через Святого Духа робить зібрання людей Церквою. Відсутність Христа – означає відсутність Церкви. Якщо в зібранні людей немає дійсної присутності Святого Духа, ця спільнота не може називатися Церквою, навіть якщо присутні різні зовнішні атрибути: належна будівля, різні служителі, відповідний порядок богослужіння. Тільки лише присутність і дія Святого Духа робить зібрання звичайних людей Церквою, тобто Тілом Ісуса Христа^[5].

Бажання Господа від самого початку полягало в тому, щоб Церква не просто існувала сама собою і згодом перетворилася на чергову соціально-організацію, що об'єднує учасників, які мислять однаково. Церква є зібранням, заснованим Христом для світу. Христос, присвятивши Себе Церкві, обдарував її дарами Святого Духа для того, щоб вона могла виконати Боже призначення і мету живою вірою, щирою любов'ю, співчуттям до грішників, які гинуть, і місіонерством^[6]. Завдяки надприродній дії Святого Духа і силі істини, Церква, благовістячи християнське вчення, стає більш успішною у виконанні Божого призначення.

За часів Авраама були лише натяки на те, що в наступні часи буде Церква, яка подібно до Авраама є благословенням для всіх народів. Доля всього світу і його кінець залежить від того, наскільки Церква впоралася зі своєю місією, оскільки Сам Господь сказав: «І проповідуватиметься це Євангеліє Царства по всьому всесвіті, на свідоцтво всім народам; і тоді прийде кінець» (Мт. 24:14).

Кожен віруючий є інструментом у руках Господа. Наші справи відбуваються завдяки Його руці та силі, і всякий добрий плід – від Нього. Павло вчив віруючих у Коринті, що їхньою метою має бути творення церкви. Він роз'яснював правильний спосіб будівництва церкви. Правильно будувати

[3] <https://bibleapol.study/urok-4-tserkov/> (дата звернення 31.10.23).

[4] *Систематическое богословие*. Под редакцией Стэнли Хартонa. Спрингфилд, Миссури, 1999. – С. 779.

[5] *Философско-религиозные тетради*. Тетрадь №008. Тело Христово: константы и метаморфозы священного. Москва: Гераклея. МРО ЕХБ «На Руси», 2016. – С. 15.

[6] *Систематическое богословие*. Под редакцией Стэнли Хартонa. Спрингфилд, Миссури, 1999. – С. 775–776.

церкву – означає мати Христа наріжним каменем, на якому стверджується вся будівля^[7].

ПРИЧИНИ РОЗСІЯННЯ ЦЕРКВИ

◆ Однією з головних причин розсіяння церкви були гоніння. Періодичні гоніння в перших століттях сприяли масовому розсіянню християн по всій Римській імперії та за її межі.

Церква, що перебувала в Єрусалимі, була самодостатньою, кількість новонавернених зростала, настановляли нових служителів. Однак служіння церкви не виходило за межі Єрусалиму, що перешкоджало поширенню Євангелії до краю землі, як заповідав Господь Ісус Христос. У книзі Дії ми читаємо, що сталося велике гоніння в Єрусалимі, і це призвело до того, що церква розсіялася в різних місцях Юдеї та Самарії^[8], що від початку було волею Господа.

Централізація в християнстві могла б сприяти лише розвитку внутрішнього потенціалу церкви, водночас розсіяння дало можливість проявитися церкві зовні й поширити вчення Ісуса Христа. Е. Реннан зауважує, що «завдяки розсіянню маленької громади, насіння добра було засіяне всюди. Члени Єрусалимської громади розсіялися по всій Юдеї і Самарії і скрізь проповідували царство Боже. Особливо дякони, позбавлені своїх функцій завдяки знищенню громади, стали чудовими євангелістами»^[9].

Тертуліан, церковний учитель-богослов III ст., який жив у період гоніння церкви, висловився про гоніння так: «Semen est sanguis sanguis christianorum» – кров християн є насінням (лат.)^[10]. Інакше кажучи, «кров християн – це насіння церкви», тобто мученицька смерть сприяла зміцненню та зростанню християнства, також її авторитету в суспільстві^[11].

Апостол Павло жодного разу не згадує у своїх молитвах про те, щоб припинилися труднощі та гоніння, інші ж автори Нового Заповіту, Петро та Яків, взагалі закликають радіти, перебуваючи в розсіянні. Усі ці автори Нового Заповіту розуміли, що труднощі та розсіяння – це благословення для церкви та її місії.

Філіп Шафф пише про період, коли не було гонінь із боку держави на християн, таке: «Однак цей перепочинок призвів до охолодження морального завзяття та братерської любові християн, а потужна буря, що обру-

[7] Кальвин, Ж. *Толкование на Первое послание к Коринфянам* / Пер. с англ. Е. С. Терехина. Минск: Позитив-центр, 2012. – С. 11.

[8] Див. Дії8:1.

[9] Ренан Э. *Апостолы*. Санкт-Петербург: 1911. – С. 121

[10] Шафф Ф. *История христианской церкви, Т. 2, Доникийское христианство 100–325 гг. по Р.Х.* Санкт-Петербург: «Библия для всех», 2010. – С. 38.

[11] Акимов В. *История христианской церкви в доникийский период*. Минск: Ковчег, 2012. – С. 38–39.

шила на них під час наступних правлінь, сприяла відновленню чистоти церкви»^[12].

На Сході, у Персії в III–IV ст., віряни стали зазнавати гоніння із боку влади. Найтяжчі гоніння припадають на часи правління Бахрама II (276–292 рр.) і Шапура II (310–379 рр.)^[13]; у цей період переслідування християн церква стала розсіюватися за межі Персії. Тоді вона мало цікавилася доктринальними проблемами та розв’язанням будь-яких питань вчення, котрі обговорював Захід, але боролася за виживання в умовах гоніння. Однак саме в цей період церква, розсіявшись, набула безліч послідовників.

У VI ст., незважаючи на гоніння, християни-несторіани^[14] поступово здобули вплив в Арабському Халіфаті, маючи добру репутацію^[15]. І хоча християнство зазнавало утисків, а віряни були розсіяні, проте церква Сходу не тільки вижила в таких умовах, а й почала поширюватися на багато територій, займаючись активною місіонерською діяльністю в таких далеких країнах, як Індія, Тибет, Китай, Монголія, а також на території сучасної Центральної Азії. І хоча церква перебувала в стані розсіяння, вона розвивалася, навіть коли Месопотамію завоювали араби в VII ст.^[16]

Завдяки гонінням і розсіянню, віряни церкви Сходу стали найчисленнішою християнською громадою на схід від Межиріччя. Пізніше на території сучасної Середньої Азії та на Далекому Сході з’явилися християнські центри. Протягом Середніх віків вони переважали в Месопотамії та Персії^[17].

Через століття, коли церква почала зосереджуватися на собі, вона втрачала силу і в ній почали проявлятися внутрішні конфлікти, які переростали у Вселенські собори, що призвели до міжконфесійних розділень. Однак ми можемо помітити, що саме у важкі часи церква була найбільш ефективною у виконанні своєї місії. Будь-які утиски з боку цього світу були нагадуванням про те, чим вона повинна займатися.

Отже, розсіяння церкви сприяло поширенню християнства в багато далеких куточків світу.

[12] Шафф Ф. *История христианской церкви, Т. 2, Доникийское христианство 100–325 гг. по Р.Х.* Санкт-Петербург: «Библия для всех» СПб., 2010. – С. 55.

[13] *Преподобный Исаак Сирий и его духовное наследие.* Москва: Общецерковная аспирантура и докторантура им. свв. Кирилла и Мефодия, 2014. – С. 19.

[14] Несторіани – віряни церкви Сходу, які дотримувалися христології Несторія та інших учителів Антіохійської школи (самі віряни себе так не називали).

[15] <https://syriacstudies.com/2012/10/05/the-church-of-the-east-mark-dickens/> (дата звернення 08.11.2023).

[16] Ушанова, Л. Современная певчая практика Ассирийской Церкви Востока (на примере служб Московского храма Март Марьям). *Вестник ПСТГУ. Серия V. Вопросы истории и теории христианского искусства.* 2010. Вып. 2 (2). – С. 91.

[17] Пападакис А. Христианский Восток и возвышение папства: Церковь в 1071–1453 гг.

ЦЕРКВА ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

◆ 2019 р. у зв'язку з пандемією Covsl-19, церква перебувала в стані хаосу, виникали різноманітні питання, одне з яких: як збиратися вірянам у будівлі церкви, щоб проводити богослужіння? Була заборона з боку влади, а також багато вірян через страх вірусного захворювання не бажали приходити на загальні зібрання.

У цей час уперше за 236 років існування церкви у Південній Кореї було закрито понад 1700 церковних споруд^[18].

Недільне служіння в церкві Повного Євангелія Йойдо, Сеул, 15.03.2020 р.

Наприклад, у столиці Південної Кореї, Сеулі, представники влади розігнали близько десятка вірян, які зібралися біля будівлі Церкви повного Євангелія. Однак, коли розмістили це служіння на ютубі, його переглянули 560 тис. послідовників. На цьому фото видно, що замість хору з 200 осіб та оркестру з 60 осіб служила лише невелика група вірян.

Інші церкви також вирішили проводити богослужіння в онлайн-форматі, що призвело в подальшому до розділення. Багатьом вірянам такий формат богослужіння став зручнішим, оскільки не потрібно було доклатдати зусиль, щоб добиратися до будівлі церкви.

На тлі проведення церквою онлайн-літургії з'явилося безліч «інтернет-сміття», яке вплинуло на розум посвячених християн. Різноманітні секти стали поширювати ересь на інтернет-майданчиках, які використовували традиційні церкви. Для вірян це стало великою спокусою, що призвело до хаосу і розмиття меж між істиною і брехнею.

[18] В Южной Корее из-за распространения коронавируса были закрыты церкви ТОК.TV (toktv.ge) (дата звернення 10.11.2023).

Після закінчення пандемії, коли було знято заборону на проведення богослужіння в будівлі, багато хто з вірян так і не повернувся до загального зібрання; хтось продовжив практику онлайн-формату богослужіння, а хтось зовсім відійшов від віри, наситившись вченням лжепророків.

У цей час церква переглянула свою богослужбову практику, їй довелося скоротити не тільки тривалість, а й деякі елементи богослужіння. Величезні будівлі церкви, в які було вкладено чималі кошти, під час пандемії стали тягарем для пастора та членів церкви, деякі з них узагалі продали.

Така доля була не у всіх церков, оскільки, незважаючи на заборону збиратися в будівлі, віряни дбали про свої споруди та матеріально підтримували служителів, а в неділю, припарковуючись поруч із будівлею церкви, у своїх автомобілях молилися й оспівували Господа, і в такий спосіб проводили богослужіння.

Попри те, що були труднощі в проведенні богослужіння під час пандемії, в житті церкви з'явилася нова практика. Сьогодні багато церков використовують онлайн трансляцію богослужіння, проводять біблійні курси, а також спілкування вірян протягом тижня. Ті, хто за станом здоров'я або з інших вагомих причин не може відвідувати недільне богослужіння, може приєднатися за допомогою інтернету. У такий спосіб пандемія Covid-19 сприяла нововведенням для деяких зручностей у церкві, завдяки яким багато віруючих перебувають в одному вченні церкви.

ЦЕРКВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

◆ Війна завжди завдає людству болю і страждань, проте саме в період війни на Корейському півострові в 1950–1953 рр. християнство почало активно поширюватися в Кореї, хоча вперше Корея познайомилася з християнством ще 1592 р.^[19]

Корея, отримавши національну незалежність 1945 р., була поділена на Північну і Південну Корею, контрольовану Росією і США. При цьому військова адміністрація Росії створила на території Північної Кореї партійну структуру за зразком моделі, що реалізовувалася в ті роки в Радянському Союзі, в той час як США організували модель парламентаризму та демократії, що практикувала в себе. Унаслідок Холодної війни між двома наддержавами та їхніми військово-політичними блоками, на Корейському півострові сталося збройне зіткнення між Північчю і Півднем^[20]. Поділ країни, як і раніше, є політичним контекстом Кореї.

[19] *История христианства в Корее*. Т. 1. Москва: Общество изучения истории корейского христианства, Первое марта, 218. – С. 62.

[20] *История Корейской методистской церкви*. <https://kmc.or.kr/eng-about-kmc/eng-about-kmc-history-of-the-kmc> (дата звернення 06.12.23).

Війна на Корейському півострові, що почалася 26 червня 1950 р., закінчилася в 1953 р., залишивши після себе безліч жакливих наслідків, зокрема зруйновані будівлі церков і безліч загиблих^[21], принісши невимовні лиха. Це була найбільш кровопролитна і руйнівна війна з часів Другої світової війни. Ця війна принесла корейському народу величезні лиха і страждання, яких він ніколи раніше не відчував. Було втрачено життя і майно сотень тисяч людей, з'явилася незліченна кількість сиріт, вдів, біженців і людей, що живуть у злиднях, багато хто був змушений жити в неймовірних стражданнях.

Війна у Кореї 1950 - 1953 рр.

Крім того, після війни з'явилися стихійні лиха та епідемії, що призвело до ще більшій загибелі людей. Захворюваність на туберкульоз легенів і віспу значно зросла, а погані санітарні умови призвели до спалахів холери. Отже, наслідки війни і низка лих продовжували спричиняти соціальну катастрофу, незважаючи на те, що війна закінчилася. У цій братовбивчій війні загинуло 150 тис., зникло безвісти 200 тис., поранено 250 тис. осіб^[22].

Під час Корейської війни найбільше постраждали християни через сильну антихристиянську політику комуністичної партії, багато християнських лідерів було викрадено і вбито^[23]. На початку Корейської війни в червні 1950 р., уряд регулярно заарештовував і переслідував християнських лідерів за звинуваченням у підбурюванні до заколоту^[24], це при-

[21] *Война в Корее, 1950-1953*. Санкт-Петербург: ООО «Изд-во Полигон», 2003. – С. 3-4.

[22] Ли Г. Б. *История, новая трактовка*. Москва: ООО «ТИД «РС», 2000. – С. 393.

[23] <https://www.kci.go.kr/kciportal/ci/sereArticleSearch/ciSereArtiView.kci?sereArticleSearchBean.artId=ART001474022> (дата звернення 16.12.2023).

[24] <https://christianhistoryinstitute.org/magazine/article/the-jerusalem-of-the-east> (дата звернення 06.12.2023).

Богослужіння корейських християн у трудовому таборі для ув'язнених.

звело до того, що невелика кількість вірян, які проживали в країні, стали розсіюватися і ховатися.

Під час війни комуністичний режим у Північній частині Кореї намагався знищити християнство. Жорстокі знущання цього часу зафіксовані документально, щирі та мужні християни загинули заради Христа за своє свідчення. За деякими підрахунками близько 300 000 християн зникли з Північної Кореї з 1948 р., а близько 100 000 були заслані в трудові табори.

Корейська війна призвела до того, що багато вірян, які зазнали гонінь у Північній Кореї, переїхали до Південної Кореї^[25], принісши з собою в південнокорейську церкву ревність віри і пристрасть до євангелізації^[26].

СТІЙКІСТЬ І ПАТРІОТИЗМ ХРИСТІЯН

◆ 27 червня 1950 р., пастори пресвітеріанських, методистських церков, а також Церкви святості зібралися, щоб вирішувати питання щодо реагування церкви на воєнний стан у країні, оскільки багато вірян, зокрема й пастори, змушені були покинути регіон, де активно тривали бойові дії. Бажаючи зміцнити своїх братів-служителів, пастор Сеульської церкви Кім Ю Сун заявив:

«양이 남아 있는 한 목자는 거기에 있어야 한다» (кор.) – «Доки є вівці, пастир

^[25] <https://www.theechnews.com/article/2022/04/korean-christianity-sets-example> (дата звернення 05.12.23).

^[26] <https://www.kci.go.kr/kciportal/ci/sereArticleSearch/ciSereArtiView.kci?sereArticleSearchBean.artid=ART001474022> (дата звернення 16.12.2023).

має бути поруч»^[27]. Так він дав зрозуміти, що пастори та інші служителі повинні відмовитися від втечі і бути разом з іншими членами церкви. На цей заклик відгукнулися всі віряни корейської церкви.

Хан Кьон Джік, пастор успішної церкви «Янг Нак» у 50-ті роки ХХ ст., і засновник патріотичного руху, вважав, що єдиний спосіб виживання нації – проповідувати країні спасіння. Його філософія пасторського служіння була такою: «У Кореї немає іншої надії, окрім відродження через християнство, і проповідь Євангелії є основою миру та процвітання народу»^[28].

Християнські церкви, проявивши єдність і мужність у 1950–1955 рр., надали велику допомогу в таборах для біженців, прийнявши патріотичне сповідання, вони вірили, що християнство принесе прогрес і розвиток країні. Християни-корейці були впевнені в тому, що тільки економічне зростання і технічний прогрес не можуть вирішити проблеми країни^[29], тому вони попри те, що були розсіяні по всій країні, згуртувавшись, стали збиратися разом і молитися за країну, а також активно свідчили про свою віру.

Розсіяні через війну християни стали старанно служити сусідам, несучи блага звістку і надавати допомогу нужденним. Незважаючи на те, що у багатьох вірян була можливість втекти з країни, проте вони не скористалися такою можливістю, вірячи в те, що Бог сильний відновити Корею і навіть вивести її зі злиднів.

ІНСТИТУТ КАПЕЛАНСТВА

◆ Перший Президент Республіки Кореї Лі Син Ман був християнином протестантського спрямування. Він проголошував християнські ідеї у своїх політичних висловлюваннях, протягом усього періоду його президентства його радниками були представники протестантизму. Лі Син Ман часто проголошував ідею про те, що Корея є «найбільшим бастионом християнства на Сході»^[30].

Лі Син Ман, побоюючись негативної реакції у військових лавах на те, що могло здатися нав'язуванням своєї віри солдатам, усе-таки створив Бюро військової релігії (Кунсунгква, пізніше Кунмокква)^[31]. Перших корейських навчених капеланів, Шоу і Керролла, відправили у військові частини на початку квітня 1952 р., а до червня 1952 р. кількість капеланів

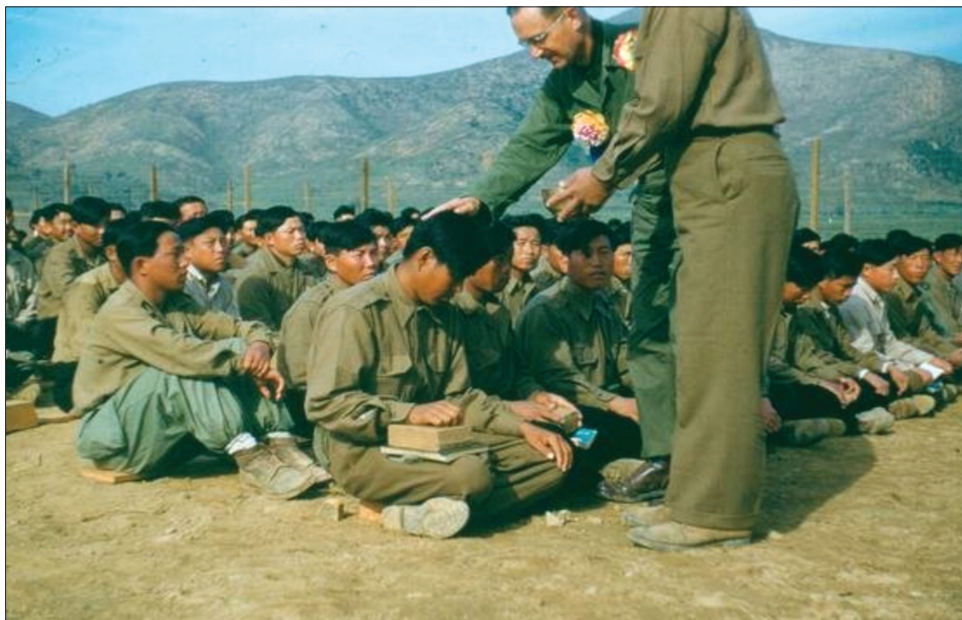
[27] 갑신정변과 기독교, 이덕주, 서울YMCA, 2008. P. 115. (Ли Д. Гапсинский переворот и христианство. Сеул: YMCA, 2008. – С. 115).

[28] http://theologia.kr/board_korea/27463 (дата звернення 16.12.2023).

[29] <https://gs.lviv.ua/kak-hrystyanstvo-preobrazylu-koreyu/> (дата звернення 06.12.23).

[30] Ермолаева Е.М. Влияние христианского фактора на политическую элиту Южной Кореи после освобождения (1945—1960 гг.). *Корееведение*. 2023, № 2 (3), с. 38.

[31] Бюро було створене в Кадровому відділі піхотного Генерального штабу (загальний наказ № 31 від 7 лютого 1951 року).

Служіння капеланів у трудовому таборі в Північній Кореї.

у військах сягнула 139. Більшість капеланів були протестантами, здебільшого пресвітеріанами і методистами, хоча серед них були і католики^[32].

Незважаючи на побоювання Лі Син Мана, нова установа швидко довела свою корисність для командирів південнокорейської армії. Капелани та їхні польові церкви відіграли важливу роль у збільшенні кількості активних солдатів в армії, які сповідують християнство в складних умовах. Чисельність південнокорейської армії значно зростає.

Отже, ініційований урядом інститут військового капеланства відіграв значну роль для поширення християнства в Південній Кореї. Хоча християни були в чисельній меншості, капеланство в армії, використавши повною мірою стратегію роботи з молодими солдатами, зробило багатьох із них «членами церковної сім'ї»^[33].

ДОМАШНЯ ЦЕРКВА

◆ Завдяки негативному досвіду війни в Корейській церкві з'явився новий напрям – 가정교회 (Каджон кьохьохе), «домашня церква», який відіграв величезну роль у пробудженні Кореї під час розсіяння церкви. Віряни, збираючись протягом тижня по домівках, із постом і молитвою здійснювали богослужіння. Час для зборів відводився переважно пізно

[32] Vladimir Tikhonov. South Korea's Christian Military Chaplaincy in the Korean War – religion as ideology? *The Asia-Pacific Journal*. Vol 11. Issue 18. No. 1 (May 6, 2013). P. 7.

[33] Християнские военные капелланы Южной Кореи во время Корейской войны: религия как идеология? <https://apjff.org/2013/11/18/Vladimir-Tikhonov/3935/article.html> (дата звернення 06.12.2023).

У польовій церкві корейські морські піхотинці, стомлені боями, шукають розради у Бога. У центрі картина, що зображає Христа, «Князя миру», який втішає стомленого боями морського піхотинця (15 грудня 1952 р.).

ввечері, після роботи. Богослужіння в домашній церкві відбувалося так:

- Зібравшись, віряни поклонялися через спів гімнів і пісень;
- Лідер та інші члени групи виголошували молитви;
- Під час богослужіння надавали певний час для відкритої спільної молитви, а також сповідання, клопотання та прохання перед Господом.

На цих зібраннях віряни служили один одному, вільно ділячись своїми молитовними потребами, щоб усі молилися за них^[34]. «Домашня церква» – це місце, де віряни активно збиралися і підтримували одні одних не тільки духовно, а й матеріально, ділячись тим, що мали. У домашній церкві особливо приділяли час вивченню Святого Письма і потребам людей – оскільки в цей важкий воєнний період люди потребували розради, то основним посланням було слово надії. Отже, служіння домашніх церков скріпило віруючих у важкі часи розсіяння і зміцнило віру в Бога.

Християни Кореї прийняли виклик війни і використали її як можливість для того, щоб поширити християнство, досягаючи сердець мільйонів людей своїм служінням і терпінням.

[34] <http://kingdomjc.com/Books/Ch01/11.htm?ysclid=lqchoddghw998594334> (дата звернення 20.12.2023).

СЛУЖІННЯ ЦЕРКВИ НАРОДОВІ

◆ Незважаючи на те, що війна завдала незліченних страждань, корейські церкви зробили багато добрих справ, які допомогли безлічі людей, постраждалих від жахів війни. Церкви підтримали відправлення додаткових військ до Південної Кореї, євангелізацію солдатів, будівництво зруйнованих церков, діяльність із надання допомоги та багато іншого. Пастор Хан Кьон Чжик очолив створення Корейської християнської асоціації для надання допомоги корейським військовим і біженцям, щоб церква не тільки служила на суто духовному рівні, а й могла брати участь у реаліях християнського світу перед обличчям національної кризи^[35].

Протягом 10 років, починаючи з 1950 р., корейські церкви відроджувалися і бурхливо зростали^[36]. Християнському сповіданню Кореї довелося виступити як опозиційному руху, що бореться за звільнення від завойовників. Згодом християнське віровчення стало сприйматися як національне, і воно утвердилося в житті корейського народу^[37].

ВІРА ТА ЕКОНОМІКА

◆ «Релігійні зміни, що виникли в Кореї з приходом християнства, сприяли зміні соціальної структури та економічному піднесенню»^[38]. Місіонерські школи, поряд із вивченням Біблії, значну увагу приділяли поширенню ідей прогресу і модернізації, передаючи первинні знання в царині практичних наук. Перші корейські академіки, інженери та лікарі були здебільшого віруючими протестантами. Протестантська трудова етика в поєднанні з конфуціанським ставленням до соціального життя і традиційною працьовитістю корейців багато в чому забезпечила майбутній економічний підйом Південної Кореї^[39].

Отже, нове віровчення, ведучи активну освітню діяльність, заклало у свідомості корейців основи демократизму та індивідуалізму, поширеного в європейських країнах, відігравши одну з вирішальних ролей у руйнуванні станових меж, феодальних звичок, і сприяло посиленню національної самосвідомості жителів країни^[40].

[35] Пастор Кён Джик Хан и Корейская война. http://theologia.kr/board_korea/27463.

[36] <https://www.kci.go.kr/kciportal/ci/sereArticleSearch/ciSereArtiView.kci?sereArticleSearchBean.artild=ART001474022> (дата звернення 16.12.2023).

[37] Кондакова Н. Развитие протестантизма в Корее: история и особенности распространения. *Теория и практика общественного развития*. № 13, 2014. – С. 33.

[38] Там само, с. 32.

[39] Смертин Ю., Ким Ин Гю. Фундамент корейского протестантизма: перевод Библии на национальный язык. *Международный журнал исследований культуры*. Издательство «Эйдос». 2018, 4 (33).

[40] Ахвердиев Э. А. Предпринимательство в Республике Корея: религиозный детерминизм и современное законодательство. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2018, № 11. – С. 2.

У повоєнний час в економіці Південної Кореї почало відбуватися значне зростання виробництва і капіталу, особливо прискореним темпом воно стало розвиватися після відновлювального періоду з 1958 р.^[41] «Республіка Корея перетворилася з країни, що постійно бореться і розвивається, на успішну, промислово розвинену, в результаті своєї орієнтованої на експорт стратегії»^[42]. Доктор Енгі Чо, президент Всесвітньої місії Асамблеї Бога, в одному зі своїх виступів сказав:

«Завдяки тому, що Саудівська Аравія стоїть на нафті, економіка швидким темпом зросла за невеликий термін, але економіка Кореї стоїть на Ісусі Христі, і тому, незважаючи на те, що вона не має жодних природних ресурсів, вона посідає чільне місце у світовій економіці».

Корея пережила не тільки духовне пробудження, а й разом із цим прийшло економічне зростання, яке не зупиняється донині. У час війни церква в Кореї не тільки вижила, а й набула нового досвіду в богослужбовій практиці та в примноженні учнів.

БОРОТЬБА І СЛУЖІННЯ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ

◆ Церква в Україні під час військової агресії з боку Росії 24 лютого 2022 р., опинилася в подібних обставинах, як церква під час війни в Кореї. Багато будівель українських церков, де відбувалися зібрання, було знищено. Багато будинків вірян також частково чи повністю було зруйновано, що призвело до міграції членів церкви в інші регіони або в інші сусідні країни.

Під час пресконференції в Укрінформі доктор філософських наук, професор релігієзнавства, науковий консультант проекту «Храми під вогнем», Юрій Чорноморець, розповів про стан зруйнованих церковних будівель. З його звіту випливає, що внаслідок вторгнення Російської Федерації на територію України загарбники зруйнували понад 500 храмів різних християнських конфесій^[43].

Багато українських християн залишили країну, ставши біженцями, і, перебуваючи за кордоном, поповнили лави наявних церков і відкрили нові громади, які активно займаються служінням. Незважаючи на те, що багато будівель церков перебуває у зруйнованому стані, і багато християн виїхало в інші країни, віряни українських церков, які залишилися, і далі служать, ділячись Євангелією, роздаючи продукти харчування та зібраний одяг для нужденних.

^[41] *История Кореи (с древнейших времен до наших дней)* Том 2. Москва: Изд. «Наука», 1974. – С. 413.

^[42] Минхаирова Я. Миграция в Республики Корея. *Казанский вестник молодых ученых*, 2018. №1, (4), с. 45.

^[43] <https://www.invictory.org/news/society/38551-v-ukraine-v-rezultate-voyny-uzhe-gazgusheno-bolee-500-hramov> (дата звернення 17.11.2023).

У цей воєнний час стало розвиватися служіння капеланів, які служать у гарячих точках військових дій, приносячи чималі плоди. Капелани українських церков проходять спеціальне навчання здебільшого при семінаріях та університетах^[44]. Служіння українських капеланів полягає в такому: слідкувати за моральним станом військовослужбовців, проводити богослужіння, налаштовувати солдатів перед боєм, підтримувати сім'ї військовослужбовців, проводити похоронний обряд. Крім цього, капелани офіційно прирівнюються до заступників командирів полку чи батальйону. Зазвичай, вони мають особистого помічника та озброєного ад'ютанта, адже самі капелани не виконують бойових завдань, пов'язаних зі знищенням ворога^[45].

Українські церкви, маючи схожу історію з корейськими церквами, можуть прийняти подібний виклик, який призведе до порятунку і процвітання країни. Чи зможе церква, яка перебуває у важкій ситуації, і далі бути продуктивною та виконувати свою місію – бути свідком не тільки до «краю землі», але у своєму «Єрусалимі»?

ПЕРСПЕКТИВА ЦЕРКВИ

◆ Церква впродовж своєї історії, перебуваючи в розсіянні, переглядала своє ставлення до багатьох аспектів літургії та місії, оскільки зовнішні чинники радикально змінювали позицію з багатьох питань еkleзіології. А. Жибер пише: «Життя церкви не обмежується зібраннями, хоча воно проявляється саме тут і понад усе за Трапезою Господньою. Але насправді її дія охоплює все християнське життя всіх віруючих»^[46].

Єдину протестантську церкву в Секторі Газа заснував 1950 р. пастор Ханна Массад, а 2006 р. при ній було відкрито першу християнську бібліотеку. Віряни цієї церкви, незважаючи на свою меншість, підтримують добрі стосунки з мусульманською більшістю в Газі, а один із членів цієї церкви є депутатом, який представляє їх у законодавчому органі^[47].

До початку 2000-х років у будівлі церкви збиралося до 200 членів, але 2007 р. ХАМАС захопив сектор Газа, і християни стали об'єктом суворих релігійних обмежень ХАМАС та Ісламського джихаду^[48].

7 жовтня 2023 р. терористичне угруповання ХАМАС, що контролює сектор Газа, напало на Ізраїль. Бойовики випустили тисячі ракет по території країни, а потім зуміли прорватися в прикордонні населені пункти,

[44] https://risu.ua/ru/v-kievskom-universitete-im-tgshevchenko-startoval-kurs-podgotovki-kapellanov-dlya-vsu_n137121 (дата звернення 21.12.2023).

[45] <https://visitukraine.today/ru/blog/2797/who-is-a-military-chaplain-and-what-role-does-he-play-in-war> (дата звернення 21.12.2023).

[46] Жибер А. *Церковь Бога*. Пер.с франц. Дилленбург: Изд. «GBV». – С. 68–69.

[47] <https://shbabek.com/show/228254> (дата звернення 19.12.2023).

[48] <https://svitogliad.com/ru/news/19249/> (дата звернення 19.12.2023).

Група підтримки вдів баптистської церкви Гази на чолі з Пауліною Айяд (2-га зліва), вдовою Ремі Айяд – лідера баптистської церкви Гази та менеджера християнського книжкового магазину, який прийняв мученицьку смерть 2007 р.

убивши сотні мирних жителів і захопивши ще десятки в заручники. Ізраїль офіційно оголосив, що перебуває у стані війни, і почав завдавати у відповідь масованих ударів по сектору Газа^[49].

Пастор Ханна Массад каже: «Ми живемо між трьох вогнів – вогонь мусульманських бойовиків з одного боку, Ізраїлю – з іншого, а з третього боку ми, як євангельські християни, зазнаємо тиску традиційних церков [греко-православних і католицьких громад Гази], які не завжди задоволені тим, хто ми і що ми робимо». Пастор Массад закликає вірян збиратися разом у будівлі церкви, якщо це можливо, оскільки онлайн-спілкування через Zoom, обмежує близькість стосунків. Також він каже про свою паству наступне: «Ім іде на користь збиратися разом у церковній будівлі, щоб підбадьорювати одне одного – це краще, ніж бути в ізоляції»^[50].

Незважаючи на те, що після обстрілів залишилася невелика кількість вірян, церква продовжує впливати на Газу. «При церкві діє школа, яка називається «Lighthouse school», через яку вони потужно свідчать про віру в Христа жителям регіону. Християни роздають їжу та іншу допомогу нужденним сім'ям, як християнським, так і мусульманським. Допомогають вдовам і сиротам. Є навіть група підтримки вдів, якою керує вдова мученика Рамі Айяда»^[51].

[49] <https://meduza.io/feature/2023/10/12/sector-gaza-v-blokade?ysclid=lpzekw662g787934128> (дата звернення 10.12.2023).

[50] <https://vom-ru.org/2023/10/24/my-zhivem-mezhdu-tryoh-ognej-govorit-pastor-edinstvennoj-protestantskoj-cerkvi-v-gaze/> (дата звернення 31.10.2023).

[51] <https://vomkorea.com/ru/2021/06/15/vomk-report-159/> (дата звернення 19.12.2023).

Християни церкви Гази, хоча самі потребують допомоги, проте надають допомогу іншим людям, особливо тим, хто перебуває у стані психічних травм після обстрілів. Отже, незважаючи на розсіяння, Церква продовжує звершувати діла Божі; водночас її члени потребують спільних зібрань, де вони можуть отримати підтримку та розраду. Залежно від обставин, в яких перебувала церква, вона змінювала формат богослужіння – від малої групи з кількох віруючих до численного зібрання.

Навіть у стані розсіяння церква може здійснювати своє призначення, залишаючись активною.

ВИСНОВКИ

◆ Отже, церква, що перебуває в розсіянні, здавалося б, зазнає поразки, проте саме в цей період вона проявляє свою справжню силу єдності та помазання. Вороги Христові раділи, коли переслідували справжніх християн, але цим вони посприяли поширенню Євангелії в багатьох містах і країнах.

Історичні факти доводять, що перебуваючи в розсіянні, церква стає сильнішою і більш сфокусованою на своїй місії. Розсіяння допомагає їй більш творчо підходити до богослужіння і поширення Євангелії.

Церква в розсіянні – це не шлях відчуження чи розділення, але можливість для примноження учнів. Незважаючи на те, що такі обставини є складними для проведення загальних зібрань вірян, однак вони сприяють успіху для поширення Доброї звістки в багатьох народах і країнах, відкриваючи нові перспективи в царині еклезіології. Справжня церква – це та церква, яка, незважаючи на розсіяння і труднощі, робить справу, яку їй доручив Христос.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Акимов В. *История христианской церкви в доникейский период*. Минск: Ковчег, 2012.
- Ахвердиев Э. А. Предпринимательство в Республике Корея: религиозный детерминизм и современное законодательство. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2018, № 11.
- 126 *Война в Корее, 1950–1953*. Санкт-Петербург: ООО «Издательство Полигон», 2003.
- Жибер А. *Церковь Бога*. Пер.с франц. Дилленбург: Изд. «GBV». – С. 68–69.
- Ермолаева Е.М. Влияние христианского фактора на политическую элиту Южной Кореи после освобождения (1945—1960 гг.). *Корееведение*. 2023, № 2 (3).
- История Кореи (с древнейших времен до наших дней)* Том 2. Москва: Изд. «Наука», 1974.
- История христианства в Корее*. Т. 1. . Москва: Общество изучения истории корейского христианства, Первое марта, 218.

- Кальвин, Ж. *Толкование на Первое послание к Коринфянам* / Пер. с англ. Е. С. Терехина. Минск: Позитив-центр, 2012.
- Кондакова Н. Развитие протестантизма в Корее: история и особенности распространения. *Теория и практика общественного развития*. № 13, 2014.
- Ли Г. Б. *История, новая трактовка*. Москва: ООО «ТИД «РС», 2000.
- Лэдд, Д. *Богословие Нового Завета*. Пер. с англ. Санкт-Петербург: Христианское общество «Библия для всех», 2003.
- Минхаирова Я. Миграция в Республики Корея. *Казанский вестник молодых ученых*, 2018. №1, (4).
- Преподобный Исаак Сириин и его духовное наследие*. Москва: Общецерковная аспирантура и докторантура им. свв. Кирилла и Мефодия, 2014.
- Ренан Э. *Апостолы*. Санкт-Петербург: 1911.
- Систематическое богословие*. Под редакцией Стэнли Хартона. Спрингфилд, Миссури, 1999.
- Смертин Ю., Ким Ин Гю. Фундамент корейского протестантизма: перевод Библии на национальный язык. *Международный журнал исследований культуры*. Издательство «Эйдос». 2018, 4 (33).
- Ушанова, Л. Современная певчая практика Ассирийской Церкви Востока (на примере служб Московского храма Март Марьям). *Вестник ПСТГУ. Серия V. Вопросы истории и теории христианского искусства*. 2010. Вып. 2 (2).
- Философско-религиозные тетради. Тетрадь №008. Тело Христово: константы и метаморфозы священного*. Москва: Гераклея. МРО ЕХБ «На Руси», 2016.
- Хорн Трент. *20 Ответов, Церковь*. Catholic Answers.
- Шафф Ф. *История христианской церкви, Т. 2, Доникийское христианство 100–325 гг. по Р.Х.* Санкт-Петербург: «Библия для всех», 2010.
- Vladimir Tikhonov. South Korea's Christian Military Chaplaincy in the Korean War – religion as ideology? *The Asia-Pacific Journal*. Vol 11. Issue 18. No. 1 (May 6, 2013).
- 갑신정변과 기독교, 이덕주, 서울 YMCA, 2008. P. 115. (Ли Д. Гапсинский переворот и христианство. Сеул: YMCA, 2008).
- Интернет-ресурсы**
- В Украине в результате войны уже разрушено более 500 храмов. <https://www.invictory.org/news/society/38551-v-ukraine-v-rezultate-vojny-uzhe-razrusheno-bole-500-hramov>
- Единственная протестантская церковь в Газе продолжает свое служение, несмотря на препятствия <https://svitogliad.com/ru/news/19249/> (дата звернения 19.12.2023).
- История Корейской методистской церкви. <https://kmc.or.kr/eng-about-kmc/eng-about-kmc-history-of-the-kmc> (дата 06.12.23).
- Пастор Кён Джик Хан и Корейская война. http://theologia.kr/board_korea/27463 (дата звернения 16.12.2023).
- Христианские военные капелланы Южной Кореи во время Корейской войны: религия как идеология? <https://apjff.org/2013/11/18/Vladimir-Tikhonov/3935/article.html> (дата звернения 06.12.2023).
- Что мы знаем о баптистской церкви в Газе? <https://shbabbek.com/show/228254> (дата звернения 19.12.2023).